

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ СТАНУ І ВИКОРИСТАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Визначено принципи формування інформаційної бази аналізу нематеріальних активів, розкрито основні показники ефективності їх використання в управлінні підприємством.

Ключові слова: інформаційна база аналізу, нематеріальні активи, ефективність, коефіцієнти.

Із поглибленням розвитку ринкових відносин в Україні все більше зростає потреба підприємств використовувати в господарській практиці нематеріальних активів, а це, у свою чергу, зумовлює необхідність впровадження методики їх обліку, аналізу і аудиту.

На сучасному етапі становлення ринкових відносин принципи і методика обліку нематеріальних активів є об'єктом пильної уваги бухгалтерів не тільки в Україні, а й в усьому світі, її розробка ведеться як на рівні окремих країн, так і міжнародних організацій. Результатом цього стало впровадження П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», який регламентує порядок відображення в бухгалтерському обліку цих активів.

Дослідження проблематики, що пов'язана з методологією аналізу нематеріальних активів, у своїх працях займалися такі вчені-економісти, як Грачова Р., Кононенко О., Котик Н., Матвеева В., Петрик О. В роботах даних авторів часто зустрічаються багатоваріантні пропозиції щодо вирішення даної проблеми, що зумовлює мету дослідження: удосконалення методики формування інформаційної бази аналітичного забезпечення нематеріальних активів та відображення інформації про них в системі фінансової звітності та подальшого вирішення таких питань:

- дослідити поняття нематеріальних активів і визначити їх склад як об'єкта обліку;
- критично проаналізувати діючу методику обліку нематеріальних активів;
- розкрити порядок відображення інформації про нематеріальних активів у фінансовій звітності;
- провести аналіз ефективності використання нематеріальних активів на підприємстві.

Необхідною передумовою удосконалення формування, використання та відтворення нематеріальних активів підприємства є проведення аналізу їх сучасного стану та ефективності використання.

Інформаційною основою аналітичної роботи є матеріали фінансового обліку (облікові реєстри з рахунків нематеріальних активів, форми звітності: ф.1 «Баланс», ф.2 «Звіт про фінансові результати», матеріали управлінського обліку об'єктів нематеріальних активів (технічна документація, первинні документи (відомість обліку нематеріальних активів, нарахованої амортизації)), матеріали дослідження ринкових цін.

Аналіз стану та ефективності використання нематеріальних активів включає декілька етапів (рис.1).

На першому етапі аналізу визначається загальний обсяг нематеріальних активів торговельного підприємства у вартісному вимірі та вивчається динаміка обсягу нематеріальних активів порівняно з попередніми періодами.

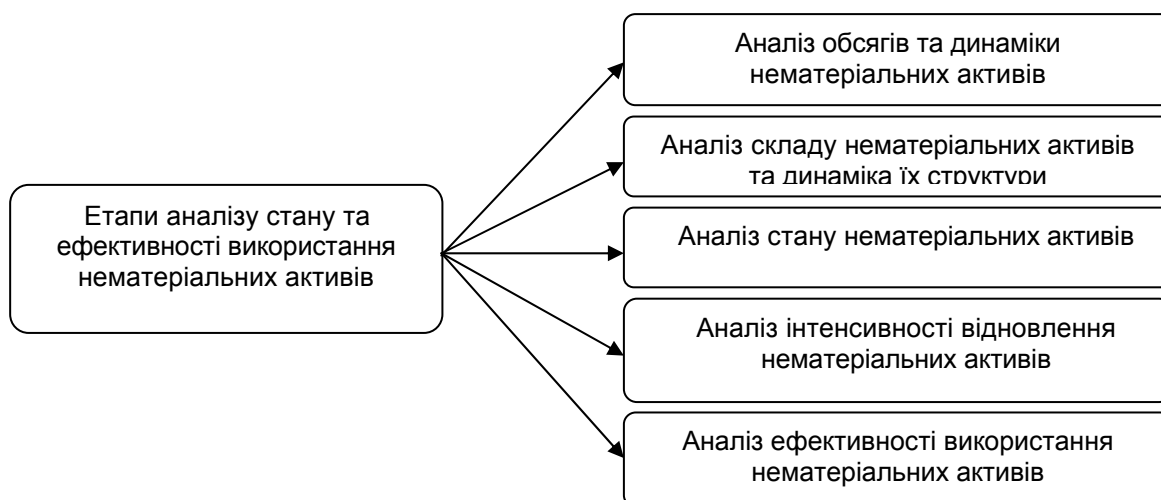

Рис.1. Етапи аналізу стану та ефективності використання нематеріальних активів

Якщо протягом аналітичного періоду відбулися переоцінки вартості нематеріальних активів, то вивченню динаміки повинна передувати процедура приведення обсягу нематеріальних активів у співставний вигляд. Для цього проводиться зменшення обсягу переоцінених нематеріальних активів на індекс переоцінки або дооцінка вартості нематеріальних активів у попередніх періодах. Зіставний динамічний ряд дозволяє визначити реальну зміну обсягу нематеріальних активів підприємства.

Темп зростання нематеріальних активів можна порівняти з темпом зростання обсягу товарообороту підприємства та темпами зростання загального обсягу активів підприємства.

На другому етапі розглядається співвідношення основних засобів та нематеріальних активів, що використовуються в операційному процесі підприємства. У складі нематеріальних активів вивчаються окремі їх види.

На третьому етапі оцінюється стан нематеріальних активів за ступенем їх амортизації. В процесі такої оцінки використовуються наступні показники:

1. Коефіцієнт амортизації нематеріальних активів. Даний показник визначає ступінь зносу нематеріальних активів та відшкодування витрат на формування нематеріальних активів. Розраховується за наступною формулою:

$$KA_{HA} = A_{HA} / PB_{HA}, \quad (1)$$

де KA_{HA} - коефіцієнт амортизації нематеріальних активів; A_{HA} - сума амортизації нематеріальних активів на певну дату; PB_{HA} - первісна вартість нематеріальних активів на певну дату.

2. Коефіцієнт придатності нематеріальних активів. Показує можливість подальшого використання, ступінь невідшкодування витрат на формування нематеріальних активів. Розраховується за формулою:

$$KP_{HA} = ZB_{HA} / PB_{HA}, \quad (2)$$

де KP_{HA} - коефіцієнт придатності нематеріальних активів; ZB_{HA} – залишкова вартість нематеріальних активів підприємства на певну дату; PB_{HA} - первісна вартість нематеріальних активів на певну дату.

Аналіз періоду обертання нематеріальних активів. Період обертання нематеріальних активів розраховується за формулою:

$$PO_{HA} = OHA_{PB} / Z_{OHA}, \quad (3)$$

де PO_{HA} - період обертання операційних нематеріальних активів, років; OHA_{PB} — середньорічна сума всіх операційних нематеріальних активів, які використовуються на підприємстві по первісній вартості; Z_{OHA} – середньорічна сума зносу всіх операційних нематеріальних активів, які використовуються на підприємстві.

В процесі вивчення використовуються такі показники:

1. Коефіцієнт вибуття нематеріальних активів. Показує питому вагу вибуття нематеріальних активів в їх загальному обсязі, ступінь втрати нематеріальних активів.
2. Коефіцієнт введення в дію нових нематеріальних активів. Характеризує питому вагу введених нематеріальних активів у загальній їх сумі.
3. Коефіцієнт оновлення нематеріальних активів. Даний показник характеризує приріст нових нематеріальних активів у загальній їх сумі.
4. Швидкість оновлення нематеріальних активів. Цей показник характеризує середній період часу повного оновлення нематеріальних активів.

Порядок розрахунку показників руху використання нематеріальних активів наведено у табл. 1.

Одним із завдань підприємства в сучасних умовах є підвищення ефективності використання нематеріальних активів.

Ступінь вирішення цього завдання оцінюється шляхом вивчення в статичній та динамічній порівняння з підприємствами-аналогами системи показників ефективності використання нематеріальних активів.

Придбання нематеріальних активів має за мету отримання економічного ефекту від їх використання при виробництві продукції, виконанні робіт тощо.

Розрахунок ефективності використання нематеріальних активів пов'язаний з великими ускладненнями і потребує комплексного підходу. Ефект від придбання підприємством права використання запатентованого виробничого досвіду та знань, а також «ноу-хау» може бути визначено

лише по результатам реалізації. Однак обсяг продажу залежить від багатьох інших факторів (ціни, попиту, якості товару тощо), і виокремити дію кожного з них дуже важко.

Таблиця 1

Порядок розрахунку показників руху нематеріальних активів

Показники	Формула розрахунку	Умовні позначення
Коефіцієнт вибуття нематеріальних активів	HA_e / HA_n	HA_e - вартість вибулих нематеріальних активів; HA_n - вартість нематеріальних активів на початок звітнього періоду
Коефіцієнт введення в дію нових нематеріальних активів	$HA_{вд} / HA_k$	$HA_{вд}$ - вартість введених нематеріальних активів у звітньому періоді; HA_k - вартість нематеріальних активів на кінець звітнього періоду
Коефіцієнт оновлення нематеріальних активів	$(HA_{вд} - HA_e) / HA_k$	
Швидкість оновлення нематеріальних активів	$1 / KBД_{HA}$	$KBД_{HA}$ - коефіцієнт введення в дію нематеріальних активів у звітньому році (або в середньому за ряд останніх років)

Результатом використання ліцензії може бути вся виручка від реалізації продукції, якщо її продаж, виробництво неможливе без даної ліцензії. Результатом може бути приріст виручки за рахунок підвищення конкурентоздатності продукції та розширення за рахунок цього ринків збуту. Результатом може бути економія за рахунок скорочення виробничого циклу та економія за рахунок відмови від проведення власних досліджень та розробок.

Кінцевий ефект від використання нематеріальних активів виражається у загальних результатах господарської діяльності: збільшення обсягів реалізації, збільшення прибутку, підвищення платоспроможності та фінансової стійкості.

Основними показниками ефективності використання нематеріальних активів є:

1. Коефіцієнт рентабельності нематеріальних активів. Характеризує обсяг чистого прибутку на одиницю нематеріальних активів.
2. Коефіцієнт виробничої віддачі нематеріальних активів. Характеризує обсяг реалізації продукції (або обсяг її виробництва) в розрахунку на одиницю нематеріальних активів.

Показники ефективності використання нематеріальних активів та алгоритм їх розрахунку містить табл.2

Таблиця 2

Порядок розрахунку показників ефективності використання нематеріальних активів

Показники	Формула	Умовні позначення
Коефіцієнт рентабельності нематеріальних активів	$ЧП_{од} / HA$	$ЧП_{од}$ – сума чистого прибутку, яку отримало підприємство від операційної діяльності; HA – середня вартість нематеріальних активів підприємства
Коефіцієнт виробничої віддачі нематеріальних активів	OP / HA	OP – обсяг реалізації продукції (або обсяги виробництва) у звітньому періоді; HA – середня вартість нематеріальних активів підприємства

Таким чином, аналіз нематеріальних активів можна розглядати як складову частину аналізу фінансового стану підприємства, яка сприятиме підвищенню ефективності системи управління конкурентоздатності продукції як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках збуту.

Література

1. Алексеева А. Нематеріальні активи: бухгалтерський і податковий облік амортизації // Все про бухгалтерський облік. – 2005. – № 37. – С. 29-35.
2. Іваненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч.-метод. посібник для самостійного вивчення, дисципліни. – К.: Знання-Прес. – 2000. – 207 с.
3. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз підприємств: Навчальний посібник - 2-ге вид., стер., – К.: Знання, КОО, 2003. – 378 с.

[Повернутися на початок](#)